

## Cartes impertinents de dona a dona

*Maria Aurèlia Capmany*

FONT: CAPMANY, Maria Aurèlia. (2018) *Cartes impertinents de dona a dona*. Barcelona: Cossetania.

Maria Aurèlia Capmany dona veu a dones reals i fictícies, que parlaran, al llarg d'un recull de cartes, sobre la situació de la dona i el feminisme, des del punt crític i irònic l'autora.

Selecció de dues de les cartes.

### D'UNA DONA DE SA CASA A UNA INTEL·LECTUAL

Estimada senyora intel·lectual:

Li escric amb una certa aprensió. Jo no em dedico a escriure i llegeixo poc. No tinc temps, sap? Quan em llevo, ja em llevo cansada; quan torno de plaça em fa mal tot: esquena, ronyons, braços, cuixes i peus. Quan he donat un tomb per casa per aconseguir que les coses tornin a ser al seu lloc, quan he fet centenars de passos, de cap a cap de casa, quan ja he deixat per demà infinites petites coses que havia de fer avui, em queda el temps d'una hora i mitja, leri-leri, per disposar al meu gust. Sí, senyora, no es preocupi, tinc de tot: un marit que guanya un sou bastant respectable, quatre criatures sense malalties greus, una minyona, electrodomèstics i un piset a la costa per passar-hi l'estiu. Ja sé que vostè quan parla de mi em deixa verda; diu tot allò de que el treball de la casa augmenta en proporció directa al temps que hi dediques, que jo estic alienada, que sóc un objecte de luxe, i que tot aquest meu cansament i aquestes ganes de dormir que jo tinc són deguts a la síndrome de la ménagère. He buscat al diccionari què vol dir «síndrome», i he descobert que vol dir conjunt de símptomes. Si només fos això, rai; però sospito que vol dir conjunt de símptomes que no tenen fàcil explicació. Doncs jo li asseguro que sí que en tenen. Res de síndrome; jo estic cansada, perquè dóna la casualitat que estar a peu dret, ajupir-se i alçar-se, portar pesos, cansa. Li explico tot això perquè em deixi en pau d'una vegada. D'acord,

vostè ha escollit la millor part: en lloc de destrossar-se les ungles fregant cassoles, en lloc d'eslomar-se vestint criatures, s'asseu de cara a la màquina d'escriure, encén un cigarret i es posa a escriure. Escriu, llegeix, conversa, fuma i beu whisky aparentment igual que un home. I, des d'aquesta nova plataforma que ha conquistat, es creu amb el dret de considerar-nos a nosaltres individus d'una altra espècie humana amb qui no té res a veure.

Sento dir-li, senyora intel·lectual, que vostè s'equivoca. Vostè és tan ingènua per a creure que als sers humans se'ls coneix i se'ls classifica per les obres que fan, i, com que vostè escriu llibres, es pensa que pertany a la classe intel·lectual i que, naturalment, malgrat ser dona, hi pertany amb els mateixos drets que un home. Permeti'm que me'n rigui! Ric, amb una rialla primitiva, amb una rialla popular que neix en descobrir-se la impostura: si la perruca cau i es mostra la cosca calba. És una rialla primitiva i escandalosa, ja ho sé, perquè són ells, els intel·lectuals, els que es reserven el dret a la ironia.

No es preocupi, perquè no em dispero a fer-li una crítica dels llibres que vostè ha escrit. Li he de dir d'avançada que no els he llegit ni penso llegir-los. Per altra banda, la meua crítica no tindria cap valor. No sabria descobrir-li aquelles qualitats femenines que els crítics d'ofici solen trobar en l'obra d'una dona. No m'escruixiria amb les seves obscenitats, com solen fer davant l'obra d'una dona el crítics mascles; no em preocuparia de la qualitat formal de la seva obra. No és el valor de la seva obra el que penso discutir, sinó el valor de la seva personalitat d'intel·lectual, tant si els seus versos fan empal·lidir d'enveja el mateix Ausiàs March, com si il·lustra, amb frases breus, les vinyetes del còmic. El que em proposo discutir és si la dona intel·lectual està integrada en la societat com a intel·lectual. Dit d'altra manera, si hi ha una diferència essencial entre la intel·lectual i una senyora de sa casa, com hi ha una diferència essencial entre un intel·lectual i un anònim pare de família. Vostè sosté que sí; doncs jo sostinc que no, i com que vostè posseeix una mitjana intel·ligència, ultra els dots d'intuïció i receptivitat tan típicament femenins, no li tocarà altre remei que escoltar-me, i fins i tot entendre'm.

En primer lloc, ¿no se li ha acudit mai pensar que és molt estrany que les dones escriptores no hagin influït mai en la tan debatuda qüestió femenina? Fa molt de temps que la dona escriu, i fins escriu bé. M'estalviaré una lista que comenci amb Safo i, passant per Margarida de Navarra, desemboqui al segle XVII, quan pel sol fet que la cultura es fa mundana, les dones s'hi aboquen que dóna gust; tant, que Molière se'n burla

despietadament. I a partir del segle XVIII l'afluència de la dona en el camp de la literatura ja no té aturador. Total per desembocar al segle xx, en un progressiu esclavatge de la dona, tan trist i tan amarg, que no ens ha d'estranyar que Sigmund Freud descobrís, en el fons de la seva conducta educada, la més trista de les enveges. Fixi-s'hi bé; ni la comtessa de Lafayette, ni la senyora de Staël, ni Cecilia Böhl de Faber, ni Aurora Dupin, ni Elisabeth Barret, ni Gertrudis Gómez de Avellaneda, ni Rosalía de Castro, ni Selma Lagerlof, ni Gabriela Sidònia Colette, ni Carson McCullers, van tenir cap mena d'influència sobre la qüestió, i no és que s'ho proposessin i no els en fessin cas, com es podria dir de Mary Wollstonecraft o Olympe de Gouges, o de Concepción Arenal o de Simone de Beauvoir, que no es pot pas negar que van pendre cartes en el assumpte, sinó que en prou feines ningú recorda les opinions d'aquestes dones cèlebres sobre les més importants qüestions del seu temps.

La veritat és que la majoria d'elles es van comportar com qualsevol dona del seu temps, i si en algun moment es van distingir per una llibertat de costums, no van anar gaire més enllà que actrius o entretingudes, de tal manera que és una mica difícil d'escatir si eren disbauxades perquè escrivien, o escrivien perquè eren disbauxades. Fins i tot diries que els agradava ser un cas perdut. I és clar, això també en relació a la classe social i al país on vivien. De segur que si madame de Staël hagués viscut a l'Escala, com Caterina Albert, el seu comportament hauria estat tot un altre.

Si bé ho mira, la majoria d'elles es van comportar com qualsevol senyora de sa casa, que, en lloc de brodar o fer *frivolité*, escrivia novel·les i poesies. I així les va considerar el seu món, sense donar-hi més importància, admetent que la novel·la o la poesia, en el cas de resultar perfecta, ho seria a la manera d'un macassar o una vànova.

Així hem arribat allà on som, senyora intel·lectual. Li ho dic en broma, jo; però vostè s'ho creu, desgraciada! Es creu que és una intel·lectual perquè sap coses, perquè escriu, perquè inventa situacions i personatges, perquè ens parla sense rubor dels seus sentiments, perquè fins i tot, de tant en tant, parla dels fets i dels homes que integren la història i demostra que té prou capacitat per a jutjar aquests fets; però, qui li ho reconeix? ¿M'ho vol dir?

Per fer-me entendre li posaré un exemple que em sembla molt clar. És un exemple que he trobat en un llibre que he llegit fa poc. Es titula *Feminismo ibérico*, firmat per Maria Aurèlia Capmany i Carmen Alcalde, dues dones que es creuen intel·lectuals.

Cap a finals del segle passat, una dona, donya Emilia de Pardo Bazán, va treure al carrer una estranya publicació, una revista titulada *Nuevo Teatro Crítico*. Sortia de tant en tant, tractava tota mena de temes (literaris, polítics, socials), i l'escrivia ella mateixa de la creu a la data. El fet és digne de consideració. Allí tenim una doneta amb tot el seu bagatge de coneixements, i que veu molt car que fer d'intel·lectual no és una feina casolana, i que tot intel·lectual ha d'estar vinculat a la societat i exercir-hi una influència. Però ella ho sabia per experiència, era inútil lluitar, no aconseguiria cap grau, cap medalla, cap seient a l'Acadèmia. Decidida de mena, va optar per fer la guerra pel seu compte, va batejar la seva personal revista amb el nom de *Nuevo Teatro Crítico* en honor del padre Feijoo i del seu esperit de justícia, i, quan ja havia recollit articles prou diversos, actuals, interessants, se n'anava a la impremta, i, un cop acabada, esperava que algú la comprés.

M'agradaria saber quanta gent la va llegir; suposo que més aviat poca, i a més, tant si era poca com molta, la influència del bon sentit i la intel·ligència i la documentació de doña Emilia va ser nul·la. Van sortir uns quants números, fins que l'autora es va cansar o se li van acabar els diners. Mai no trobareu citats els seus escrits quan es parla de la ideologia espanyola del XIX; ningú no es recorda de les seves idees, de les seves denúncies, de les seves esperances, que són, de fet, tot un programa. Aquest exemple és un bon exemple, perquè ens fa veure que, mentre la dona es queda a casa escrivint novel·les i poesies, on ens parla del seu amor, de les seves penes, conquereix un cert auditori, però que així que intenta ocupar un lloc en la classe intel·lectual li costa tan car, se li fa tan difícil, que esgota les seves energies abans d'arribar-hi. I ho deixa correr. Ho deixa córrer ella, que consti! No és que la foragitin del Parnàs; per altra banda no hi ha cap llei que prohibeixi que una dona ocupi un lloc a l'Acadèmia, ni a l'Església, ni a l'Audiència; però no hi arriba. La vida d'una dona és massa curta per a forçar aquest pas. I, cregui'm a mi, és des d'aquests llocs elevats que els homes de la classe intel·lectual exerceixen el seu ofici.

-¿Així -em dirà vostè, amb malèvola sornegueria-, Virginia Woolf no era una intel·lectual, Eva Curie no era una intel·lectual, Concepción Arenal no era una intel·lectual? Segons i com, li contestaria jo. Si ens atenem a les definicions d'intel·lectual descobrirem una certa indecisió; no tots el diccionaris s'expliquen de la mateixa manera. L'un diu: «Persona que té una afecció predominant a les coses de la intel·ligència.» És una definició tan vaga, que només en queden exclosos els dèbils mentals. L'altre diu: «Persona que s'ocupa de les coses de l'esperit.» Aquesta encara és més vaga i ben francesa; però ja sabem que a França

fins una ballarina pot treure patent d'intel·lectual. Prenem-ne una altra: «Home de cultura i judici elevat que viu en el món dels estudis.» Aquesta és més clara, perquè ens diu una cosa molt important, i és que ser un intel·lectual compromet l'home sencer. No es tracta de cultivar amb més o menys entusiasme una branca de l'art o de la ciència, sinó de viure en el món dels estudis, posseir i transmetre cultura. En aquest sentit es pot dir que els intel·lectuals formen una classe, i que les seves idees pesen i conformen el fluir de la història.

Durant molts segles el homes de les classes dirigents han tingut l'usdefruit del patrimoni de la cultura. Durant molts segles s'han constituït en grup separat, i han conformat el pensament i la conducta del homes. Han estat aliats del poder, o enemics del poder envellit per a introduir-ne un altre. Cert que a mesura que els llibres s'abaratien i qualsevol home podia aprendre de llegir i d'escriure, qualsevol home podia tenir accés a les deixalles del gran àpat de la ciència. Qualsevol desheretat de la fortuna tenia aquest dret, tant el cisteller com el paleta, com el peó de la fabrica, com el negre de Harlem, com vostè i com jo, senyora. Però alerta, no es deixi enredar; la gent il·letrada inventa corrandes, els negres converteixen els corals de Bach en blues dolorosos i vostè fa novel·les; però a aquestes habilitats creadores no els donen veu ni vot a l'assemblea de les intel·ligències.

I si vostè observa al seu voltant veurà que no l'enganyo. La vida de vostè, senyora novel·lista, s'assembla tant a la meua! L'única diferència és que jo faig mitja i vostè fa novel·les. Estic segura, absolutament segura, que en aquells moments de presa, de distracció, que caracteritzen tot intel·lectual, vostè no ha cridat malhumorada: «Pere, ¿em vols dir on dimoni heu posat les meves mitges?»

Però la cosa és més greu, si vostè segueix observant quan surt al carrer. És molt possible que els seus col·legues mascles la tractin amb deferència; li ofereixen la cadira -cadires corrents, s'entén; la cosa varia si porta el nom llatí de «càtedra»-, fins i tot dediquen lloances a les seves facultats, de vegades amb una admiració excessiva que vol significar que no entenen ben bé allò que diu, perquè, és car, les dones diuen unes coses... Els punts suspensius evoquen el misteri inquietant de l'ànima femenina. En canvi, amb un oblit de segles, es descuiden d'oferir-li càrrecs, de complicar-li la vida amb responsabilitats. Són comprensius, ells, i saben que vostè té molta feina a casa. La mateixa feina que jo.

No sigui tan orgullosa, doncs, estimada senyora, i quan reprengui la novel·la interrompuda per una baralla infantil o per l'arribada del marit, pensi que en aquell punt

i hora jo reprenc la meva tasca d'agulla, i, com vostè, he de fer un esforç per recordar com l'havia deixada i usar tota l'habilitat perquè no es noti la represa. Però en fi, què li diré?, si la paraula intel·lectual li agrada, segueixi usant-la; pensi només que els intel·lectuals amb títol li concedeixen el privilegi d'usar-la, perquè són benvolents de mans, i, a més, vostè no els fa cap nosa, perquè tampoc no té cap influència. Mani i disposi de mi, si algun moment desitja aprendre un punt de ganxet que és una preciositat.

### **D'UNA ASSASSINA A UNA DONA DE BÉ**

Potser no llegiràs aquesta carta si començo advertint-te que he comès un assassinat. Et preguntaràs, potser, per què jo, una assassina, tinc el desvergonyiment de tutejar-te com si forméssim part del mateix medi, de la mateixa família, de la mateixa estructura moral. Comprenc la teva sorpresa; però, si fas el cor fort i segueixes llegint, t'adonaràs que entre tu i jo no hi ha altra diferència que aquesta: tu no has comès l'assassinat. I aquesta carta et va adreçada per convèncer-te, per aconseguir que tu esdevinguis també una assassina. Començaré per explicar-te qui he assassinat; després t'explicaré les causes del meu crim; per fi et demostraré que no podia fer altra cosa, i com a epíleg trauré la conclusió que tu també has de fer el mateix.

He assassinat l'àngel de la llar. I no ha estat fàcil, creu-me; potser per això me'n sento tan orgullosa. En primer lloc, no és gens senzill assassinar un àngel; no s'està mai quiet, vola i es fa fonedís, i reapareix quan menys t'ho esperes, i és tot dolcesa, i et captiva amb les seves ales blanques que fan olor de naftalina. La primera dificultat és veure'l; veure'l sencer enfront teu i plantar-li cara. La seva habilitat és situar-se just darrera teu, un xic cap a la dreta, inclinar el seu capet ros sobre la teva espatlla i murmurar-te amb la seva cantarella:

-No siguis així, dona; somriu!

I tu de seguida somrius, i quan et refas de la sorpresa -perquè en aquell moment no tenies cap ganes de somriure, sinó més aviat de proferir un renec-, i et tombes per contradir-lo, ell ja no hi és. Si sabies la feina que em va donar atrapar-lo cara a cara! Durant molts anys de la meua vida, ell va actuar sense que jo ni m'adonés que existia. Ell i jo érem una

sola cosa. Havíem crescut junts, havíem anat a escola, havíem esperat els reis, havíem jugat a nines i a coudinetes, havíem lluit el primer vestit car i les primeres mitges. El dia de la meva boda estava tan identificat amb mi, que a mi ja ni se'm veia. La gent em mirava, bo i embolicada amb el vel de núvia, i deia: «Sembla un àngel.» I ell, el meu marit, va dir-me: «Ets el meu àngel, l'àngel de la llar.»

A poc a poc vaig anar descobrint que jo no era jo. Jo era jo i ell. Érem dos i molt sovint no estàvem d'acord. Jo em disposava a llegir un llibre, i ell se m'acostava falaguer i em deia:

-D'aquí a mitja hora ve el teu marit, i li agrada tant trobar un vermut preparat!

I jo m'aixecava, deixava el llibre en el punt més interessant i dedicava mitja hora a preparar el vermut. Quan el meu marit ja havia fet tractes, sense consultar-me, per comprar un pis a prop de mar, i em disposava a argumentar amb bones raons que era una compra inútil, ell se m'asseia al costat i murmurava:

-No siguis així. Que no veus quina il·lusió li fa? Sigues comprensiva, dona. Apa, somriu.

I jo m'empassava les raons i somreia.

Quan ja havia decidit reprendre aquell llibre que havia començat a escriure deu vegades, ell recolzava els braços a la meva cadira i a cada punt i a part m'interrompia per dir-me:

-Vols dir que no faran un disbarat, a la cuina?

Quan el meu marit em volia fer creure que era millor per a mi quedar-me a casa amb els fills, la sogra i la cunyada, i se m'acudien un sens fi d'arguments per demostrar-li que jo tenia exactament el mateixos interessos que ell, l'àngel de la llar em dictava, paraula per paraula, la meva resposta, i em trobava dient-li:

- No et preocupis, em feia tanta mandra sortir...

Molt sovint, cada vegada més sovint, escoltava els renys seus del meu àngel de la llar, que em recordava que no m'havia d'enfadar per un descuit, que no havia de dir les veritats desagradables, que no havia de parlar del meu avorriment, que no era bonic explicar que la vida al costat de les criatures et converteix a poc a poc en una dèbil mental.

- Quines paraulotes dius! -quasi cridava el meu àngel-. Els infants, quina meravella! Són tan atractius!

I jo deia:

- Els infants, quina meravella, són tan atractius!

Un bon dia em vaig mirar al mirall i vaig descobrir amb terror que jo ja no existia. En lloc de la meua cara decidida i aspra, que encara podia veure en les fotografies d'abans de casada, el mirall em tornava una cara tendra, mig adolorida mig extasiada.

Llavors vaig comprendre que allò era la meua mort, la meua desaparició definitiva. Vaig treure forces de flaqueza i em vaig dirigir al meu marit. Vaig exposar-li els meus projectes, vaig dir-li que trencava definitivament amb el que en podríem dir la meua disponibilitat, i que d'aquell moment en endavant m'organitzaria la vida per escriure aquell llibre, per llegir aquells altres llibres, per intervenir en la vida de fora casa definitivament.

El meu marit no hi va posar cap objecció. Al contrari, va exposar que ja era hora que em decidís a aprofitar el temps que perdia en petites niciees que no beneficiaven ningú.

Tan acostumada estava al meu somriure angèlic, que no se m'va acudir contestar-li que les petites niciees eren sovint encarrechs que ell em feia: lectures urgents, còpies a màquina, telefonades, correspondència acumulada, visites de compromís. Vaig somriure, doncs, una vegada més, i vaig dir-li:

- Ets tan comprensiu! No sé pas per què porto una vida tan inútil.

I en aquell moment, l'àngel de la llar, satisfet, em mirava, des de l'altre cantó de la sala, des del fons del mirall. No vaig deixar de somriure, ni de fer la veu dolça, perquè no volia que aquell endimoniàt àngel de la llar se m'escapés. Havia comprès que si deixava de somriure desapareixeria. Mai no havia estat tan amable com aquells dies. Em sentia a mi mateixa dient «Sí, estimat... Sí, estimat», com en les traduccions de novel·les angleses. Somrient així vaig perseguir el meu àngel per tots els racons de la casa. I una tarda, una de les tardes més avorrides de la meua vida, mentre el meu marit feia migdiada, bo i assegut a la butaca, vaig veure l'àngel estintolat a la paret, entre la televisió i el cove de la roba neta. Vaig fer un salt elàstic i vaig engrapar-li just el coll. Vaig prémer fort, amb tota la meua ànima i vaig veure, amb els meus propis ulls esverats, com l'àngel es fonia. Hi va haver una lleugera escampadissa de plomes, res més. Quan el meu marit es va despertar em va dir:

- Ja t'ho deia jo, que s'havien de recosir aquests coixins. –

I tant -vaig contestar-. Els homes de la casa haureu d'apuntar-vos a un curs de recosir coixins, estimat.

L'«estimat» em quedava com un tic nerviós que ja quasi ha desaparegut del tot.

He de confesar que al primer moment em vaig sentir una mica desemparada. Sense el meu somriure habitual i sense la meva contesta amable, havia de resoldre a cada instant què contestaria, quina havia de ser la meva opinió.

- Com has canviat! -em deien parents i amics.

Al primer reclam del marit ja vaig saber contestar-li:

- Tinc una feina urgent, amor meu. Quan acabi estaré per tu.

I quan arriben els meus fills de col·legi els dic:

- Quan truquin per telèfon, pregunteu primer de part de qui, i si no és ningú de la llista digueu que no hi sóc. I ara tanqueu la porta, tresors de la mareta.

Em queden encara frases fetes dels vells temps d'amabilitat, però ja no sóc dolça i comprensiva, i he recobrat a poc a poc el meu propi rostre. Cada u hi diu la seva, és clar, i hi ha qui afirma que m'he tornat insuportable. Però em suporten, naturalment, com jo abans els suportava.

Aplica't la història, senyora de bé, i creu-me: si vols fer alguna cosa de bo en aquest món, i no et resignes a ser un esbós de persona, assassina l'àngel de la llar; només així començaràs a viure.